

– навчання силових структур щодо реагування на випадки домашнього насильства (Amnesty International, 2023).

Домашнє насильство під час війни в Україні є серйозною соціальною проблемою, яка потребує комплексного підходу. Важливим є посилення правового захисту, розвиток психологічної підтримки та соціальної допомоги, а також зміцнення міжнародного співробітництва у сфері захисту прав постраждалих. Співпраця державних органів, міжнародних партнерів та громадських організацій є ключовим фактором у вирішенні цієї проблеми.

Література:

1. Офіс Генерального прокурора України. Звіти про воєнні злочини та насильство. URL: <https://gp.gov.ua/> (дата звернення: 17.02.2025).
2. Організація Об'єднаних Націй (2023). Звіт про насильство щодо жінок під час війни в Україні.
3. Міністерство соціальної політики України. Домашнє насильство: статистика та заходи протидії. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 17.02.2025).
4. Amnesty International (2023). Доповідь про порушення прав людини в Україні.
5. Громадські організації «Ла Страда-Україна» та «Український Жіночий Фонд». Аналітичні дослідження щодо ситуації домашнього насильства під час війни.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-29>

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Микулець Віталій Юрійович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Базовим нормативно-правовим актом, що регулює державну політику запобігання та протидію домашньому насильству є однойменний Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

проголосований 7 грудня 2017 року. Цим документом законодавець визначив, що в Україні здійснюється «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків» [1].

Попри позитивні оцінки щодо змісту самого цього документу, його реалізація не мала наслідком радикальне покращення ситуації з домашнім насильством в Україні. Держава була змушена реагувати на проблему, що набувало усе більш критичних масштабів і, до того ж, викликала певні питання у наших партнерів з Європейського Союзу. Так з'явився Указу Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21 вересня 2020 року [2]. Чільним пунктом цього Указу обґрунтовано вважати вказівку про розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердження плану невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі. Фактично йшлося про «розроблення та затвердження державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» [2]. Реалізація цього завдання була покладена на Кабінетом Міністрів України.

На виконання згаданого Указу урядом було розроблено «Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» зі значним колом виконавців, а саме: «Мінсоцполітики, МОЗ, МОН, Мінекономіки, Мін'юст, Міноборони, Мінветеранів, МВС, Нацсоцслужба, Національна поліція, Офіс Генерального прокурора, ДСА, Національна школа суддів України, Тренінговий центр прокурорів України, Академія адвокатури України, Координаційний центр з надання правової допомоги, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, міжнародні організації та громадські об'єднання (за згодою)» [3].

На тлі системи практичних кроків щодо забезпечення ефективного механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі урядовці не оминули увагою тему удосконалення нормативно-правової бази запобігання та протидії насильству.

Свідченням практичного підходу до реалізації цього завдання вважаємо ухвалення Верховною Радою України таких нормативно-правових актів:

1. Національний парламент 20 червня 2022 р. ратифікував Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція) [4]. Показово, що цей документ часто називають «золотим стандартом» у протидії насильству за гендерною ознакою. З моменту свого прийняття у квітні 2011 р., конвенція справляє позитивний вплив по всій Європі. «Конвенція спровокувала та надихнула важливі прогресивні зміни у національній політиці та політиці щодо насильства за гендерною ознакою. Вона висунула на передній план потребу в створенні більше притулків та послуг для жінок, які стали жертвами насильства» [5, с. 11]. З свого боку звернемо увагу на те, що вказана Конвенція не лише декларує необхідність запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, але передбачає механізм моніторингу для оцінки ефективності практичного втілення її положень. Зокрема відповідний моніторинг здійснюється незалежним експертним органом – Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства (ГРЕВІО), і Комітетом сторін – органом, до складу якого входять офіційні представники держав, що підписали конвенцію. Саме їхні висновки та рекомендації допомагають забезпечити дотримання державами вимог конвенції та гарантувати її довгострокову ефективність.

Водночас, попри те, що обсяг проблем з домашнім насильством зростає – за даними Офісу Генерального Прокурора в Україні за 2024 рік кількість зареєстрованих випадків домашнього насильства зросла на 80%., досі в українське законодавство не імплементувати всі норми Стамбульської конвенції.

2. Важливим актом протидії домашньому насильству є підстави вважати Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв’язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [6]. Цими законодавчими змінами посилюється відповідальність за вчинення домашнього насильства. Крім того, запроваджується норма про те, що дитина, яка перебуває в ситуації домашнього насильства – в її присутності вчиняється домашнє насильство, відразу буде визнаватися потерпілою. Також передбачено розмежування поняття домашнього насильства та насильства за ознакою статі, чого раніше національне законодавство не передбачало.

Законодавець також запровадив адміністративну відповідальність за сексуальні домагання, посилив санкції за ухилення від виконання громадських робіт та за невиконання термінового заборонного припису. З дня набуття цим Законом чинності – 19 грудня 2024 року,

кривдника не можна звільнити від відповідальності через малозначність факту насильства, а відповідальність за ухилення від громадських робіт збільшили.

3. Іншим важливим актом для підвищення ефективності державної політики щодо запобігання та протидії домашньому насильству вважаємо ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» [7]. Передусім відзначимо, що Закон визначає поняття насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, та дозволяє надати доступ до спеціалізованих послуг тим людям, які постраждали від такого насильства. Водночас серед змін, які цей документ вносить до механізму запобігання вказаним видам насильства, експерти виокремлюють зокрема, такі: 1) створення кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству; 2) надання права громадянам, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ проти України, звертатися по допомогу до кол-центру; 3) заборона процедури примирення подружжя в разі вчинення одним з них домашнього насильства.

Для підвищення обізнаності людей щодо проблеми насильства закон передбачає створення програм освітньої та профілактичної роботи, спеціалізованої гарячої лінії з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, зокрема сексуальному, пов'язаному зі збройним конфліктом, та насильству стосовно дітей тощо.

На сам кінець наголосимо, що новели законодавства у сфері державної політики запобігання та протидії домашньому насильству своїм змістом наочно доводять рішучу налаштованість української держави мінімізувати вказані протиправні й аморальні дії, що, крім того, є свідченням дотримання в означеній сфері європейських підходів і стандартів.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 18.02.2025).

2. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020. Законодавство України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення 18.02.2025).

3. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#n16> (дата звернення 18.02.2025).

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (11.05.2011). Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 18.02.2025).

5. Стамбульська конвенція – потужний інструмент подолання насильства за гендерною ознакою: посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Страсбург: Рада Європи, 2019. 106 с.

6. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 22 травня 2024 року № 3733-IX (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text> (дата звернення 18.02.2025).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі : Закон України від 20 листопада 2024 року № 4073-IX (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#Text> (дата звернення 18.02.2025).